

Standpunt van de Gereformeerde Bond ten opzichte van de richtingssituatie en kerkelijke integratie

Onder deze min of meer abundante titel heeft uw conrector mij vanavond gevraagd tot u te spreken. Dat is geen kleinigheid, omdat hier sprake is van een standpunt van de Gereformeerde Bond ten aanzien van de *richtingssituatie* en kerkelijke integratie, terwijl iemand, die daartoe een zwakke poging gaat doen zich dan telkens weer de vraag moet stellen: Vertolk ik op deze wijze wel het standpunt van de Gereformeerde Bond? Om hierop de goedkeuring te vragen van min of meer officiële instanties, die op de een of andere manier een stem hebben in het geheel van de Gereformeerde Bond, ligt natuurlijk niet in de bedoeling van uw conrector, en - dat voeg ik er dan maar direct aan toe - nog minder in de mijne. Ik wil daarom maar een zwakke poging doen, zonder dat ik daarmee suggereren wil dat een ieder, die tot de Gereformeerde Bond gerekend wil worden, het in alle onderdelen met mij eens zal zijn. In de hoofdzaken is er echter grote eenstemmigheid.

De *richtingssituatie* is uiteraard niet los te maken van het verleden van de Gereformeerde Bond. Bonders hebben de naam, dat zij zich nog al graag hun tijd doorbrengen door denken aan het verleden. Aan deze eer of schande wil ik dan maar getrouw zijn en allereerst een blik terug werpen. Het is - dacht ik - niet voor tegenspraak vatbaar, dat onze Hervormde Kerk krachtens haar ontstaan een gereformeerde Kerk is. Hoewel de Reformatie in ons land aanvankelijk een zeer sterke beïnvloeding had ondergaan van Luther vooral door zijn geschriften, heeft ongetwijfeld de Reformatie, zoals deze uit Geneve tot ons kwam, een stempel op onze kerk gezet. Het Gereformeerde Protestantisme heeft, zonder het Kerk zijn van de Lutherse Reformatie te ontkennen, zich een eigen karakter aangemeten of beter gezegd ontvangen door de sterke nadrukken op de *verkiezende* God, op de *verzoenende* Christus, en op de *wederbarende* Heilige Geest. Het reformatorisch belijden heeft dan ook een sterk *trinitarische* inslag. Daarom gaan wij naar deze tijd terug, niet om het verleden te idealiseren of te romantiseren, maar om op te merken wat de Reformatie bedoelde en metterdaad was het voorzetten van het oude belijden in een nieuw gewaad, maar met medeneming van het waarachtig belijden van de oude Kerk. Niets dat aan de Schrift uitdrukking gaf en de oude kerk werd beleden, werd achtergelaten of verborgen of uitgerangeerd. Machtige nieuwe impulsen heeft de Reformatie gegeven, maar zij staat met een eerlijke consciëntie tegenover het verleden. Dat is van grote betekenis voor het heden. Daarover straks. Dit volle belijden der Kerk wil de Gereformeerde Bond ook vandaag vasthouden. God geve niet alleen in de polemiek, maar met hart en mond.

De synode van Dordt heeft op bepaalde punten beslissingen moeten nemen, die tot op de dag van vandaag van betekenis en kerkelijk bindend gezag zijn. Het kan technisch een 'bedrijfsongeluk' worden genoemd, dat onze kerk enkele eeuwen lang van het wettig samenkomen van de Generale Synode is verstoken. Hier is een desorde ontstaan die voor ons aller rekening ligt tot op de dag van vandaag. Het is geen bedrijfsongeluk maar een oordeel Gods geweest en een betaling van een rekening die al te graag door de Staten-Generaal aan ons werd gepresenteerd. Hoe dat ook in de waardering van u en mij moge liggen, hierover zijn wij het eens, dat de voortgaande stroom van het belijden niet is gedragen door de wettige vertegenwoordigende lichamen der Kerk, maar daarbuiten zich een weg baande en vond met veel troebel water, met veel modder en bitterheid des geestes.

Wat is er aan alle zijden juist door deze ontzettende uiteengroeiing door de beste in onze Kerk aan alle kanten geleden. Ze staan aan alle kanten voor ons, de mannen en vrouwen, die op een ontzettende manier aan de kerk geleden hebben. Het niet tijdig afremmen van de dwaalleer (*haeresie*), het niet duidelijk ja of nee zeggen waar het ging over de fundamenten van de Kerk, heeft een strijd gegeven geslachten lang. Het is natuurlijk niet de bedoeling om een kleine repetitie te geven van de Vaderlandse kerkgeschiedenis, maar wie zich erin verdiept, wordt telkens weer getroffen hoe sommigen, wier naam nog op vele lippen is, maar nog meer de vele naamlozen, die het ware geloof in hun Kerk als een gave Gods ontvingen, bitter geleden hebben onder de tweeslachtigheid van onze Kerk.

Het ging in deze strijd vaak om zeer menselijke en al te menselijke dingen, het was een strijd van zondaren, maar daarmee is de zaak niet verklaard. Het ging en gaat om het *karakter* van onze Hervormde Kerk. Ik geloof dat er in de inleiding van het Ontwerp Kerkorde al te simplistisch gesproken werd en nog altijd gesproken wordt van belijdeniskramp enerzijds en belijdenisvrees anderzijds. Het gaat naar mijn bescheiden mening over diepere dingen. De verschijnselen gesignaleerd door belijdenisvrees en belijdeniskramp zijn er wel, maar het is een niet bedoelde, maar desniettemin ernstige oppervlakkigheid te menen, dat wij de diepgaande controverse in onze kerk kunnen afdoen met deze twee woorden.

Een niet minder grote oppervlakkigheid is de uitvinding en nog meer de hantering van het woord *modaliteit*. Afgezien van de bezwaren, die aan het woord modaliteit kleven, de filosofische afkomst van het woord modaliteit, lijkt het mij een onbegaanbare weg de richtingssituatie in de Hervormde Kerk te karakteriseren als een modaliteitenkwestie. Deze verregaande oppervlakkigheid wrekt zich en zal zich in de toekomst steeds verder en diepgaander gaan wreken. Er hangen zware wolken over onze Hervormde Kerk, omdat zij de waarheidsvraag in de meest Bijbelse zin van het woord nog steeds ontgaat en ontloopt. Het zal haar niet minder dan op een verder teruggaande invloed op het volk komen te staan, wanneer zij zich niet om haars levens wil op de meest Bijbelse zin van het woord aan de waarheidsvraag gaat wijden. Ten overvloede moge ik er onmiddellijk aan toevoegen, dat met deze helderheid niet bedoeld wordt op een rationalistische of een scholastieke benadering van de waarheidsvraag.

Het gaat om de helderheid van het *levend belijden* van de Kerk. Naar ik meen is de Gereformeerde Bond een voortdurende *herinnering* voor het geheel van de Kerk, dat er een belijdenis is, en dat deze belijdenis vraagt om ontginning en tegenspraak of om hartelijke instemming. Maar zij protesteert ertegen om in het midden van onze Kerk te zijn of te blijven een '*hart op sterk water*'. Zij protesteert er tegen een '*eerbiedig document*' te worden uit het verleden, zij protesteert er ook tegen een tijdelijke uitdrukking van '*een toen beleden geloof*' te zijn. Maar ze wil nu alleen maar een richtingwijzer te zijn in het *heden*, een eerste commentaar te zijn van de Heilige Schrift of iets dergelijks. Zij protesteert er ook tegen alleen maar '*doodverheerlijkt*' te worden en zich verder te zien bevroren in het geheel van de Kerk. Zij wil echter *levend kapitaal* zijn voor het geheel van de Kerk! Zij wil de prediking inhoud geven ook in deze tijd!

Het is duidelijk, dat wanneer er hier over het standpunt van de Gereformeerde Bond tegenover de *richtingssituatie* in onze Kerk gesproken wordt, het uitgangspunt genomen dient te worden in de Belijdenis der Kerk. Wanneer wij elkaar aan elkaar meten, is dat wel een uitermate riskant bedrijf. Om het maar eens heel scherp en daarmee erg strak te formuleren: De Gereformeerde Bond wil geen enkele richting zijn in de kerk, die *zichzelf* tot een maatstaf maakt, maar wil alleen een Kerk die haar verleden trouw blijft en in het heden de volle inhoud van haar belijden honoreert en laat weerklinken!

De *richtingssituatie* in de Hervormde Kerk is met de invoering van de nieuwe kerkorde alleen maar ingewikkelder geworden, doordat men midden in de praktijk is gaan staan en de gehele kerk zoals die reilt en zeilt, tot maatstaf der dingen heeft gemaakt. Laat ik dit mogen verduidelijken: Onder het Algemeen Regelement van 1816 werd gesproken van de handhaving der leer. Ongetwijfeld was daarin vervat het karakterloze *quatenus*. Maar als er gesproken werd van de *leer der Kerk*, was dat voor een ieder duidelijk, dat daarmee bedoeld was de Belijdenis der Kerk. Nu is er van lieverlee wel zoveel tekening gekomen in de interpretatie van artikel 10, dat duidelijk is dat artikel 10 voor velerlei uitleg vatbaar is. Dat hiermee het statische van de belijden volstrekt is prijsgegeven en een belijden ontstaat, waarvan de inhoud van geval tot geval wordt vastgesteld. Het is niet mijn bedoeling het Algemeen Regelement te prijzen boven de nieuwe kerkorde. Het is er mij op het ogenblik ten aanzien van de *richtingssituatie* van de Hervormde Kerk om te doen een steeds verder afglijding te constateren van de vastheid van de kerkelijke normen naar de glibberige praktijk. Men heeft vastheid van het gestolde belijden ingewisseld voor de vloed van het voortgaand belijden, zoals dat er reeds ongecontroleerd was in de Kerk voor de invoering van de kerkorde en zoals deze voortgaat zich te ontwikkelen.

Daarom zou ik het hier aandurven om te zeggen, dat de Gereformeerde Bond de meest *objectieve* richting in onze Kerk is. Niet objectief in de zin van miskennis van het persoonlijk geloofsleven, daarover worden weleens andere noten gekraakt in het geheel van de Kerk, maar objectief in de zin van hantering van de kerkelijke normen. Dat lijkt mij niet alleen zeer objectief, maar ook uitermate eerlijk. Ik kan mij maar niet ontworstelen, dat velen die deze gang van zaken bevorderen, niet eerlijk zijn. Ik bedoel met deze eerlijkheid niet een aantasting van de persoonlijke goede trouw, maar eerlijkheid in de hantering van de normen der Kerk. Hoewel *nomina odiosa sunt* (namen zijn hatelijk), moet ik hier wel een naam laten vallen. Prof. Van Nifterik heeft in het Herv. Weekblad/de Ger. Kerk een artikelenserie geplaatst over de functie van de belijdenis of van het belijden. Veel lezenswaardigs staat daarin. Onder andere vestigt Prof. Van Nifterik aan het eind van zijn betoog in een van zijn stellingen er de aandacht op dat de Kerk in de huidige situatie mist ten aanzien van de verkiezing en de verzoening, de nodige duidelijkheid dient te brengen. Ik noem dit als een symptoom van een gewrongen omgaan met de kerkelijke normen ten aanzien van het belijden der Kerk. Immers ten aanzien van de verzoening en de verkiezing is er zeer duidelijk beleden in het belijden van de Kerk. Dat Prof. Van Nifterik daartegen zijn bezwaren heeft is een andere zaak. Wie bezwaard is over een uiting van het belijden der Kerk, dient daartegen met een beroep op Gods Woord een gravamen in te brengen ter bevoegde plaats. Het gaat toch niet aan om zo met het *gestolde* belijden der Kerk om te gaan. Het gaat toch niet aan om de Belijdenis op deze wijze te hanteren! Het gaat dus hopelijk niet om subjectieve oneerlijkheid, maar om een gespannen staan met de objectieve en klare inhoud van het belijden der Kerk!

De *richtingssituatie* in het geheel van de Kerk is niet in de eerste plaats een modaliteitsvraagstuk, maar een situatie ten aanzien van de *helderheid* van het belijden van de Kerk! Het is niet een situatie van: de een heeft de gehele waarheid en de ander niets. Het is ook niet de situatie: Wij hebben er allen een stukje van en moeten het geheel proberen uit de verf te halen. Nee, het is de situatie waar het in de Kerk altijd ten diepste om gaat: *Wat is de Waarheid? Wat is de waarheid ten aanzien van de drieenige God en Zijn werk?* Daarom zal de Kerk de waarheidsvraag niet mogen ontlopen! Of zij zich er capabel toe voelt of niet, of zij er om allerlei tactische en kerkpolitieke motieven nog liever uitstel van zoekt of niet, of er mogelijk allerlei narigheden uit voortkomen of niet, deze vraag is urgent: Wat wordt er aan waarheid Gods vanaf alle kansels in onze Kerk verkondigd?

Hierbij ben ik aan het tweede onderdeel van het onderwerp toegekomen: Hoe zien wij de integratie van onze Kerk? Ik mag hier wel voortspinnen aan het zo-even geponeerde. In de eerste plaats is het een vrij imaginair geval, wanneer een richting, die in het geheel van de Kerk maar weinig of niets in de melk te brokkelen heeft, zich min of meer gaat uiten over een weg om tot de gewenste integratie van de Kerk te komen. De koers is bepaald. Kleine koerswijzigingen zijn natuurlijk altijd wel mogelijk, maar op het horizontale vlak van de Kerk gezien, is er een grotere afbuiging van deze koers nauwelijks te verwachten. Dat is geen pessimisme, maar een constatering van de werkelijkheid. Wanneer ik desniettemin een poging wil doen, dan is dat uit hartelijke liefde voor de Kerk en in het geloof dat er behalve een horizontale lijn in het kerkelijke vlak nog een verticale lijn is van de bemoeiing Gods met onze Kerk. Dat dit geloof soms zwaar aangevochten ligt wil ik wel zeggen. Maar geloven is vaak gaan op hoop tegen hoop. Dan zou ik in dit verband allereerst willen herinneren aan een woord van dr. H.F. Kohlbrugge: 'Wanneer de Hervormde Kerk ooit wordt opgericht uit haar diep verval, dan zal het een werk van God alleen zijn!' Dit is geen stichtelijkheid, geen vlucht uit de werkelijkheid, maar een belijden van de enige werkelijkheid, die er tenslotte bestaat.

Voordat wij aan alle praktische remedies toekomen, wil ik eraan herinneren dat God met een Kerk in haar geheel precies handelt als met een mens afzonderlijk. Niet zodra wij immers verstaan wie God is, of wij proberen van alles en nog wat om God te bevredigen. Maar God laat een mens doodwerken! Gods werk gaat altijd door het *wonder* heen! Gods werk en ons werk lopen niet parallel, maar kruisen elkaar immer de weg en de degen. Persoonlijk kunnen wij alleen van het wonder leven. Zo ook in de Kerk! Ik geloof dat de Kerk bezig is zich op een verkeerde manier *dood* te werken! De Kerk, onze Hervormde Kerk, maakt op mij -zoals zij zich fenomenaal vertoont- de indruk, dat zij als ene zinkend schip alle hensen aan dek haalt om het schip drijvend te houden, maar vergeet de gaten te stoppen, waardoor het water naar binnen komt. Mijn enige hoop is, dat wanneer het zinken doorgaat, de pomps ophouden op deze manier te werken, maar een *Ander* laten werken! Maar dan een *Ander* met een hoofdletter. Van een vervanging van pomps verwacht ik niet zoveel. Niet dat het mij onverschillig zou zijn, wie er op dat dek van het schip staat. Dat is het u niet en dat is het mij ook niet. Maar ik verwacht het niet meer van mensen. Dat heb ik nooit mogen doen, maar daarin vervallen wij telkens opnieuw in ons ongeloof. Willen wij uit het kerkelijk moeras uitkomen, dan is er niets minder nodig dan een *reformatie*! En dan niet een reformatie, zoals mensen elkaar voorhouden, maar een reformatie waardoor het dal volle dorre doodsbeenderen, dat Nederland heet wordt verlevendigd.

Wanneer de Gereformeerde Bond haar pretenties wil volhouden, zou zij allerm minst ook in eigen kring deze *reformatie* moeten bepleiten. Dat is geen onverschilligheid ten aanzien van de leer, de Bijbelse *didache*, die de Gereformeerde Bond voorstaat, maar een constatering dat de Gereformeerde Bond met het geheel van de kerk onder een ontzettend oordeel Gods ligt. Ook al zijn de symptomen van dit oordeel Gods onder Gereformeerde Bondsgemeenten anders dan bij de anderen, de verstening en de geestelijke aderverkalking nemen soms afmetingen aan, die bedroeven en ontstellen. Dit is geen veralgemening, onmiddellijk mogen er allerlei dingen tegenin gebracht en tegenover gesteld worden, maar het valt niet te ontkennen dat de Gereformeerde Bond *solidair* is met de schuld van de Kerk! Daarom zat er ook wel wat in toen Gemeenteopbouw allereerste de roepstem tot vernieuwing deed horen. Deze woorden hadden aanvankelijk ook gehoor in de kringen van de Gereformeerde Bond. Het is naar mijn bescheiden mening, ten uiterste te betreuren, dat ook deze beweging verzandt in een gesprekssfeer, waarin het profetische geluid hoe langer hoe meer verstomde en ingeruild werd voor een gezapig-andere noemden dat een christelijke manier van samenleving in het geheel van de Kerk. Wij wachten in deze tijd op het profetische Woord. Dat is er, maar het moet gehoord worden, het moet opnieuw gehoord worden! Het is wel de allersnelste en allerdroevigste afloop der wateren, wanneer de Kerk zou eindigen en voortsukkelen in een aanvaarding van een modaliteitsvisie, zonder dat deze modaliteiten alias richtingen op hun *waarheidsgehalte* zouden getoetst worden!

We hadden het zojuist over een zinkend schip. Wie bijbels denkt, houdt er terdege rekening mee, dat niet op elke neergang een opgang komt. De crisis der Kerk is vervlochten met de cultuurcrisis van Europa. Loopt Europa op zijn laatste benen? Is de cultuurcrisis niet een uitloper van de crisis van de Kerk? Stapelen de oordelen Gods zich niet op? Het is een groot verschil, zo sprak dr. Gravemeijer eenmaal, of de zon opgaat of ondergaat. Dat is waar. Het is een groot verschil of de Zon der gerechtigheid over een land op- of ondergaat. Het is een groot verschil of de Heere het werk onzer handen bevestigt, dan wel bij de handen afbreekt. Het is een groot verschil, wanneer Paulus de wereld intrekt met de boodschap van een gekruisigde Christus en allereerste gehoor vindt, dan wel in deze tijd een restauratie van het apostolaat wordt beoogd, terwijl de deuren en harten -uitzonderingen daargelaten- gesloten blijven. Dat is geen kleinigheid!

Wanneer Jeremia tot profeet geroepen wordt, staan de zaken bij God, dat het oordeel onafwendbaar komt. Het is de tijd van uitrukken, afbreken en verstoren en verderven, ook om te bouwen en te planten. Dat wil zeggen, het negatieve, het oordeel Gods overweegt. Hier komt niet aan de orde wat Jeremia zelf wil, maar wat God wil. Jeremia heeft er persoonlijk zo onder geleden, dat hij er bijna aan te gronde ging. Welke conflicten heeft deze man doorstreden, is het alleen het gevolg van de situatie, waarin deze man werd gezet. Zonder mij ook maar een ogenblik de profetenmantel aan te meten, meen ik alle bescheidenheid en tegelijk in alle beslistheid te moeten waarschuwen tegen de verwaarlozing van deze door en door Bijbelse noties bij de integratie van het geheel van onze Kerk. Zeg ik dit om in de Kerk een fatalistisch cultuurpessimisme te propageren? Allerm minst! Wie met beide benen in de Openbaring word gesteld, behoeft nooit cultuurpessimist te worden.

Maar dit wordt gezegd om de waarachtige roep tot bekering allerwege te laten horen en wel met veel meer ernst dan tot nu toe, de zonde van hoog tot laag te bestraffen en de levende God niet alleen in Zijn beloften, maar ook in Zijn bedreigingen te verkondigen. Want de weg van de integratie van onze Kerk moet van *binnenuit* gevonden worden, of wij vinden hem nooit! In dit historische uur rust op onze Kerk een geweldige verantwoordelijkheid! Zonder ons ook maar één ogenblik te verlustigen in de neergang, waarin ook de anderen Kerken van reformatorisch type zich bevinden, moet gezegd worden dat de zaak ook aan het vastlopen is of reeds vastgelopen is! De sleutel van de oplossing van het kerkelijk vraagstuk ligt dacht ik nog immer in de Hervormde Kerk.

Bij de integratie van de Kerk hebben wij ons te ontdoen van allerlei schrikbeelden en karikaturen, die in omloop zijn. Voordat wij aan de tucht toekomen, dienen wij eerst te letten op de waarheidsvraag. Eerst dient er allerwege het besef gekweekt te worden, dat het in de Kerk niet in de eerste plaats om *ons* gaat, maar om *God*, om Zijn Woord en Waarheid in betrekking tot ons. Van uitduwerij en koppensnellerij dient de Kerk zich verre te houden. Daarover straks. Het mag bij ons nooit overwegen - en ik vrees dat dit maar al te veel het geval is - kan ik er met mijn theologietje nog inblijven ja dan nee. Dat is van geen belang!

De hartstocht voor *Gods Waarheid* zoals deze onder leiding van de Heilige Geest wordt verstaan, dient zo groot te zijn, dat wij er onszelf voor over hebben! Is dat niet het geval, dan zijn wij niet waard dienaren der Kerk te zijn. Ik solliciteer allerm minst buiten de Herv. Kerk te geraken. Het zou de zwartste dag van mijn leven zijn. Maar ik lijd soms zo onder de *tweeslachtigheid* der Kerk, dat ik liever begeer mijzelf met een onzekere uitslag in de worsteling om en met het Woord van Gods Waarheid in te zetten, dan langer toe te zien dat er niet de laatste ernst gemaakt wordt met de eer van God en het heil der zielen! Het gaat hier over zaken, die hemel en aarde en het Koninkrijk Gods omspannen! Dat is misschien helemaal geen wijze kerkpolitiek! Maar kerkpolitiek heeft oneindig veel bedorven! Ik weet dat er ter ene en ter andere zijde mensen zijn, die allerlei tactische manoeuvres stellen alvorens deze worsteling aan de gang gaat. Deze mensen houden geen rekening met de preliminaire, zoals deze boven wordt genoemd.

Wanneer het in de Kerk om de *Waarheid* gaat, dan gaat het om de Waarheid van de drie-enige God. Deze God der Waarheid trekt grenzen in Zijn Woord. Het gaat vandaag over de inhoud van deze waarheid en de grenzen, die deze waarheid trekt. Deze grenzen dienen zorgvuldig te worden gerespecteerd. We zien allerwege vragen over deze grenzen opduiken. De tien jaren worden gebruikt om de grenzen zo wijd mogelijk uit te buigen. Dit alles wordt soms gedekt met het begrip volkskerk, terwijl het schrikbeeld dan is: sectekerk. Wij zullen op een andere wijze dan de verschillende kerkformaties van het gereformeerde type de grenzen van de Kerk moeten vaststellen. Daar dreigt de zaak vast te lopen op punten, die vaak in vrijheid zijn gelaten. Maar dat zij daar de rechte aanpak niet kunnen vinden, ligt aan ons. Wij hebben hen laten gaan. Wanneer de stukken van Christus' Kerk op zichzelf gaan experimenteren om de grenzen van de Kerk desnoods met leertucht vast te stellen, dan gebeuren er ongelukken. Hun begeerte om de Kerk zuiver te houden is voortreffelijk, maar ze hebben het vermogen niet om het zo te doen, dat er inderdaad gesproken kan worden: het heeft de Heilige Geest en ons goed gedacht. Daarvoor is de Geest te zeer bedroefd geworden.

De *heiligheid* der Kerk heeft direct te maken met de *eenheid* der Kerk. Waar de eenheid der Kerk zoek is, staat het met de heiligheid der Kerk niet te best. Wordt ondanks de verscheurdheid de heiligheid der Kerk zo beklemtoond, dat er leertuchtprocedures volgen, dan leert de praktijk dat er veel Bijbels en kerkelijk onrecht kan gebeuren.

Wat dan? Met volledige handhaving van het woord van Kohlbrugge: doen wat onze hand vindt om te doen. Voor alle dingen dient de Kerk een klaar geluid over zichzelf te laten horen! Ieder, die deze Kerk wil gaan dienen, moet weten wat deze Kerk is en wil. Niemand mag in twijfel zijn over haar belijden en de grenzen van de Kerk. Doet de Kerk dat niet, dan is zij de oorzaak wanneer haar dienaren later in allerlei moeilijkheden geraken, in leertuchtprocedures geraken, in allerlei gewetensconflicten geraken en nog veel meer. Niemand zal er in onze Kerk - dacht ik - over denken, om mensen die op een formeel wettige wijze in de Kerk gekomen zijn, de een of andere dag brodeloos op straat te zetten. Niemand zal erover denken om wat in eeuwen is vergroeid, in enkele jaren recht te trekken. Ik geloof niet dat er veel verschil is over de etappen waarin deze kerkelijke integratie dient te worden ondernomen. Het begrip is allerwege, dat dit veel gebed, veel geduld en veel geloof zal kosten. Het verschil gaat over de *koers*, over de *inhoud van het belijden* en de *grenzen van de Kerk*. Blijkt het, dat deze verschillen niet tot een oplossing komen, dan zal men op een andere wijze tot een vreedzame samenwoning dienen te komen.

Wil men de verbondsgemeenschap in de Kerk zover uitrekken, dat de gehele lading mee moet zonder dat deze boven geschetste integratie plaatsvindt, dan zal men van de nood een deugd moeten maken, door op de een of andere wijze sympatische gemeenten te moeten toestaan onder de nodige waarborgen. Wil men *coute que coute* toch aan het oorspronkelijke ideaal vasthouden: de gehele lading moet en zal mee. En men komt er niet aan toe tot een ware geloofsgemeenschap te groeien: dan is een specialisatie niet te ontgaan, wil het tenminste niet tot nieuwe breuken komen en de oude volkskerk niet geheel tot een oplossing komen. Tenslotte is een dergelijke oplossing met de nodige pijn beter, dan de eeuwig gereguleerde ruzie, die in de vorm van de modaliteiten haar oude richtingstrijd met al de aanleve van dien voortzet. U vindt dit misschien een enorme val. Vraag niet naar de kerkelijke en geestelijke pijn, die een dergelijke oplossing vooraf zal gaan. Maar de werving naar buiten zal erdoor toenemen, wanneer er kleine gemeenschappen ontstaan, die op een intensieve wijze werkzaam zijn onder ons volk. Veel zou er gewonnen, wanneer de tijd die aan allerlei kerkelijke gesprekken besteed wordt aan de regelrechte verkondiging besteed zou worden.

De Gereformeerde Bond heeft ondanks verschillende aandrang van binnenuit en van buitenaf tot nu toe, de verzoeking om tot een vreedzame samenwoning te komen in de vorm van *modus vivendi* (manier van omgaan met verschillen) afgewezen. Het is in het bijzonder indertijd Jongebreur geweest, die op gronden aan het verbond der genade ontleend, deze opsplitsing heeft tegengestaan. Moeilijk kan dus aan de Gereformeerde Bond verweten worden, dat zij sektariërs zijn zoals Haitjema dat nog altijd doet in zijn boek 'De richtingen in de Nederlandse Hervormde Kerk'. Merkwaardigerwijs zien wij nu de opsplitsing van een andere kant komen.

De Kerkorde is belangrijk, maar de Overgangsbepalingen zijn in de kerkelijke praktijk nog belangrijker. Denk maar aan het woord modaliteit dat buiten de Kerkorde om zijn duizenden verslaat. Zo kon het ook weleens gaan met Overgangsbepaling 238. Overgangsbepalingen gaan hun eigen weg. Wij kunnen ze wel oproepen, maar niet bezweren. Ook al worden deze met tegenzin gehanteerd, ze zijn er en....? Tot nu toe zijn ze gecreëerd met het oog op minderheden, die...

Het gaat om een overgangstoestand. Het gaat erom het principe voor ogen te houden en we dat blijven hopen. Liever in de kerkelijke ellende dan een eigengemaakte oplossing! Toch een vraag? Zou het de kerkelijke integratie niet dienen en het ware worstelen met de waarheid?

Wanneer deze modaliteitenvisie wordt opgelegd, komen er spanningen, die op den duur uitgroeien tot conflicten. Kerkelijk is, wanneer wij de gehele Kerk terugroepen. En voordat deze toestand komt, na te denken. In gespannen verwachting zien wij uit naar 1961. Wat zal de Kerk gaan doen? Dit gaat ons allen ter harte! Maar wij leven snel. De ontwikkeling der dingen gaat adembenemend snel. Onze verantwoordelijkheid is geweldig groot! Maar wie vast staat, nu en altijd, is het die de God der waarheid aan het werk ziet! Want aan het eind der tijden wordt in de Schrift niet zoveel meer gesproken van kerken, maar wel van *geloof*! 'De Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?'

ds. G. Boer